

חודש שבט

חוק ומשפט

שבט - המר ימירנו והיה הוא [היו"ה]

א. צירוף אותיות שם היו"ה של חודש שבט יוצא מראשי התיבות של הפסוק (ויקרא כז, לג) "המר ימירנו והיה הוא" שנאמר בסוף חומש ויקרא, כאשר התורה אוסרת לאדם שיש לו בהמת הקדש לקחת בהמה אחרת ולומר שהבהמה השניה תהיה הקדש במקום הבהמה הראשונה. וכמובן נשאלת השאלה, מה הקשר בין פרשת תמורה והלכותיה לבין תוכנו ומהותו של חודש שבט.

בתורה מוזכר ראש חודש שבט בתחילת חומש דברים: "בעשתי עשר חודש באחד לחודש הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (דברים א, ה). כלומר, ביום זה התחיל משה רבנו ללמד לעם ישראל את ספר "משנה תורה". וראיתי בספר ליקוטי יהודה (שמות עמ' נא) שהביא בשם בעל החידושי הרי"ם, שהיום המוזכר בתורה הקדושה הוא "דבר גדול". ויש להבין מהו ה"דבר גדול" שהיה ביום זה שהתחיל משה רבנו ללמד את משנה תורה.

בעצם לימוד "משנה תורה" לעם ישראל, כתבו תוספות במסכת גיטין (ב, א ד"ה המביא גט) שבספר דברים "אינו אלא חוזר ושונה מה שלמעלה". וכן מבואר בדברי הרמב"ן בהקדמתו לחומש דברים, שבספר משנה תורה חזר משה רבנו להזהיר ולבאר את המצוות שנשנו בחומשים הקודמים והוסיף עוד מצוות חדשות.

הנצי"ב כתב בפתיחה לפירושו העמק דבר על חומש דברים, טעם נוסף מדוע נקרא החומש בשם "משנה תורה", וז"ל: "ומשום דכלל זה הספר ועיקרו בא להזהיר על עמל תורה לפרש דקדוקי המקרא וזה תלמוד, וכל המוסר וריבוי דברים שהיה משה רבנו מוכיחם הכל בא לזה התכלית שיקבלו על עצמם עול התלמוד מפני כמה עיקרים שיבואר בגוף הספר, משום הכי נקרא בשמו "משנה תורה" - לשון שינון של תורה". ובהמשך דבריו: "אמנם ראש וסוף התוכחה שבזה הספר, הוא על החזקת חוקים ומשפטים שהוא התלמוד בישראל, אשר ממנה תוצאות חיי האומה והיהדות בכלל, ועל זה נכרת הברית השני בערבות מואב ובהר גריזים והר עיבל, להקים את דברי התורה וגוי'. וממנה יתנד ופנה למוסרי אנשי המעלה, הן מי שזכה לתורה ועמלה, הן מי שברכו ה' להחזיקה בקיומה וכלכולה. ועל זה נקרא

זה הספר משנה תורה - לשון חרבה ולהשיב מלחמתה של תורה שעה, ובוזה תהי לנו עוז ואורה".

מכל מקום לפי כל הפירושים צריך להבין מדוע הוצרך משה רבנו לשוב וללמד את בני ישראל את התורה פעם נוספת בראש חודש שבת, הרי כבר ניתנה התורה בהר סיני בשנה הראשונה לצאתם ממצרים ומאז ועד שנת הארבעים לימדה משה רבנו ליהושע ולזקנים ולכל בני ישראל, ואם כן מדוע הוצרך לחזור ולבאר בשנה הארבעים.

ובמובן מסויים, נחשב יום זה כיום "קבלת התורה" לבני הדור העומדים להיכנס לארץ, וכפי שפירש האבן עזרא: "הואיל משה באר, והנה משה החל לפרש לבנים שנולדו במדבר מה שאירע לאבותיהם, ואמר להם כל המצוות, גם עשרת הדברים ששמעו אבותיהם מפי ה' ישמעו גם הם מפי ציר נאמן". ומבואר בדבריו שבני דור המדבר שלא נכחו במעמד הר סיני [באופן פיזי, כי נשמות כלל ישראל היו נוכחות במעמד, כידוע] שמעו מפי משה רבנו "הציר הנאמן" את עשרת הדברות עם כל משנה תורה. וצריך לבאר מה החשיבות המיוחדת של יום זה, שנבחר כדי להתחיל לחזור בו על כל התורה כולה.

ולמעשה, בלשון הכתוב מפורש שהחזרה היתה בתוספת ביאור והעמקה, ולא רק חזרה ושינון גרידא: "הואיל משה באר את התורה הזאת", שפירושו הפשוט, ביאור הבנת טעמי הדברים. ויש איפוא להבין, מה פשר הצורך להתחיל לבאר את התורה בעומק טעמיה בראש חודש שבת.

ההבדל בין "דברים" "חוקים" ו"משפטים"

ב. במקומות רבים בתורה מחולקים המצוות ל"חוקים" ו"משפטים", כמפורש בפרשת בשלח (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו", ובעוד מקומות. וכמו כן אומר דוד המלך: "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים קמו, יט). וצריך להבין מה הם דבריו, מה הם חוקיו ומה הם משפטיו. וכמו כן יש לבאר את שינוי הלשון - מדוע "דבריו" נאמרו ליעקב, ואילו "חוקיו ומשפטיו" - לישראל.

וביאור הכתוב מובא במדרש תנחומא (שופטים פרשה א) וז"ל: "דבריו - אלו דברי תורה, חוקיו - אלו המדרשות, משפטיו - אלו הדינים".

הנצי"ב (הרחב דבר, ויקרא פרק יח, אות א) ביאר באופן אחר: "מגיד דבריו, הוא תורה שבכתב, ופירוש מגיד, מסייע להבין דקדוקי המקרא, כלשון המכילתא בפרשת

יתרו "ותגד לבני ישראל - תדקדק עמהם". חוקיו ומשפטיו, המה דרשות על פי חוקי המידות וההלכות שיוצר על פי חכמת התלמוד על ידי החוקים".

בספר מקדש מעט על תהלים מביא ביאור נוסף בשם מהר"ן י' יחיאל: "והזכיר שלשה דברים, דבר חוק ומשפט, כי הם שלוש מיני מצוות שמתחלקת להם התורה האלוקית. האחד: יקרא עדות ולפעמים דבר - והם המצוות המורות על עניינים, כפסח על יציאת מצרים וזולתם. והשני: הם חוקים שאין להם טעם. והשלישי: המשפטים שיש להם טעם והם נודעים מצד עצמם". והוא מוסיף בביאור המשך הכתוב בתהלים: "ומפני שהמשפטים ישנם לכל האומות, על כן אמר, כי אף המשפטים לא ידעום, כלומר, עם היות שלפי האמת יש להם משפטים נעשים בידי אדם ועל פי חכמתם, הנה לא באו לתכליתם ואינם אמיתיים, וכאמרו הכתוב (דברים ה, ח) ומי גוי אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים, כי עם היות שיש להם משפטים אינם צדיקים, והוא הרצון באמרו הנה: "בל ידעום", כלומר אינם נאותים".

מכל מקום לפי כל הפירושים הנ"ל עדיין לא מבוארת החלוקה בין הגדרת "דבריו" ליעקב, ו"חוקיו ומשפטיו" לישראל, וצריך ביאור.

דיני תמורה - מילתא בלא טעמא

ג. כפי שפתחנו, צירוף שם הוי"ה של חודש שבט הינו הפסוק שאוסר לעשות תמורה בבהמת הקדש.

איסור תמורה כולל שני לאוין - "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ועשה אחד - "ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, ט-יא). וכשנתבונן בפרטי הלכות תמורה ישנן הלכות הנראות ללא כל טעם. לדוגמה, כשיחיד ממיר, חלה הקדושה על שתי הבהמות גם יחד והוא לוקה, אולם כשציבור או שותפים המירו, לא חלה קדושה על הבהמה השניה ואף על פי כן לוקה, ויש להסביר מהו ההבדל. ובכלל יש לתמוה, מדוע יש איסור להמיר קדושה מבהמה לבהמה, והרי כל תורת הקרבנות יסוד טעמה הוא בחינה של "תמורה" שמביא החוטא קרבן במקומו, כנהוג לומר בשעת מנהג הכפרות בערב יום כיפור "זה חליפתי זה תמורתי זה כפרתי, זה התרנגול ילך למיתה ואני אלך ואכנס לחיים טובים ולשלום".

וכמו שביאר הרמב"ן (ויקרא א, ט) את טעם הקרבנות: "כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה ה' כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות

שהם כלי המחשבה והתאווה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות מהן מורי התורה שיתפללו עליו".

יוצא איפוא, שבהמה "תמורת" אדם מותר להקריב, אך בהמה אחת תמורת בהמה אחרת אי אפשר, הלוא דבר זה הוא ממש מילתא בלא טעמא.

מנהג העולם לנעוץ סוף דבר בתחילתו

ד. השפת אמת היה נוהג לומר מאמר כדי לקשר את תחילת התורה לסופה, וכן נהג בכל הספרים הקדושים לחבר את תחילת הספר לסופו.

ובספר פרדס יוסף החדש (דברים ח"ב, פרשת וזאת הברכה, אות צו) שהביא טעם למנהג לקשר את תחילת התורה לסופה: "דהנה הקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא, וכמאמרם ז"ל, הציץ בי הציץ הקב"ה וברא את עולמו, וכיון שהארץ והשמים הם עגולים, אם כן ודאי שהתורה הקדושה שממנה ברא ה' יתברך את השמים והארץ, היא גם עגולה ונעוץ סופה בתחילתה, והתורה לעולם אינה מסתיימת, ותיכף כשמסיימים מתחילים מיד ללמוד מתחילה, וזה מקור המנהג לנעוץ סופו בתחילתו".

ואם כן צריך לבאר את הקשר שבין תחילת ספר ויקרא העוסק בדיני הקרבת הקרבנות לסוף הספר העוסק בדיני תמורה.

אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם - ראוי להתבונן בהם ולתת בהם טעם

ה. מפתח ביאור העניינים נמצא בדברי הרמב"ם בסוף הלכות מעילה בבואו להגדיר מהו ההבדל בין חוקים ומשפטים.

וז"ל הרמב"ם: "הרי נאמר בתורה (ויקרא יט, לו) ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והיא שיעשה החוקים, והשמירה שיזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים. והמשפטים הן המצוות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה

ידועה, כגון איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם. והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע. אמרו חכמים חוקים חקקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן".

והוסיף הרמב"ם בסוף הלכות תמורה: "אף על פי שכל חוקי התורה גזירות הם כמו שביארנו בסוף הלכות מעילה, ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם, הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה".

ומדגים הרמב"ם מהו הלימוד שיש להתבונן בטעם איסור תמורה: "יראה לי, שזה שאמר הכתוב "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", כענין שאמר "ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו". ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממונו, ואף על פי שנדר והקדיש, אפשר שחזר בו וניחם וירצה לפדותו בפחות משויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש. וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף, שמא יחזור בו, וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה, ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה, יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא, ולפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף ואמר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. וכל אלו הדברים כדי לכופ את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים, וכן הוא אומר (משלי כב, כ-כא) הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת, להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך".

ומבואר בדבריו, שהמשפטים הם מצוות שטעמם גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה. לעומת החוקים שהם מצוות שאין טעמם ידוע, אולם יחד עם זאת, הטעם הנסתר של החוקים שייך בהשגה למתבוננים בחכמה בלימוד בטעמים - וכפי שאכן מבאר הרמב"ם מהו הטעם באיסור תמורה [ונוסף על דבריו מצינו ביאורים נוספים בספר החינוך ובמפרשי החומש - שעמדו להתבונן מה שורש המצוה, ומה עלינו ללמוד ממנה]. משום שגם אם "עיקר המצוות אינן אלא "חוקים וגזירות", בכל זאת ראוי לאדם "להתבונן בהם, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם".

החוקים לא נתגלה טעמם להמון

ו. גם הרמב"ן סבור כדעת הרמב"ם - של"חוקים" יש טעם, אלא שטעם זה איננו גלוי להמון העם. כמפורש בדבריו בפרשת קדושים, עה"פ (ויקרא יט, יט) "את חקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים", וז"ל: "את חקותי תשמרו, ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגו', חקים אלו גזרות מלך שאין טעם לדבר, לשון רש"י. ואין הכוונה בהם שתהיה גזרת מלך מלכי המלכים בשום מקום בלא טעם, כי כל אמרת אלו-ה צרופה (משלי ל, ה). רק החקים הם גזירת המלך אשר יחוק במלכותו בלי שיגלה תועלתם לעם, ואין העם נהנים בהם אבל מהרהרין אחריהם בלבם ומקבלים אותם ליראת המלכות, וכן חוקי הקב"ה הם הסודות אשר לו בתורה שאין העם במחשבתם נהנים בהם כמשפטים, אבל כולם בטעם נכון ותועלת שלימה", עכ"ל. הרי לנו בדברי הרמב"ן כמש"כ הרמב"ם, שגם בחוקים יש טעם נכון, אלא שאין הם ידועים וגלויים, וצריך להתבונן ולהבינם.

וכעין זה כתב הרמב"ן (ויקרא יח, ו) בענין טעם איסור עריות [בסוף דבריו]: "והנה העריות מכלל החוקים, דברים שהם גזירת מלך, והגזרה הוא הדבר העולה על דעת המלך שהוא החכם בהנהגת מלכותו והוא היודע הצורך והתועלת במצוה ההיא שיצוה בה ולא יגיד אותו לעם זולתי לחכמי יועציו". מבואר כי החילוק בין ה"חוקים" ל"משפטים" הוא בכך שהמלך מסתיר את טעם החוקים מן העם הגם שלחכמיו מגלה את טעמם, לעומת המשפטים שכולם יודעים ומבינים את טעמם.

והדברים מפורשים במש"כ הרמב"ן בביאורו לכתוב (ויקרא כו, טו) "ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם", וז"ל: "בעבור היות החוקים מצות לא נתגלה טעמם להמון, ימאסו אותם הכסילים, יאמרו מה החפץ לשם שלא אלבש הבגד הזה המרוקם ברקמי שש ותכלת, ומה נועיל כי נשרוף הפרה ונזרוק עלינו האפר. אבל המשפטים, הכל חפצים בהם והכל צריכים אותם, אין ישוב לעם ומדינה בלתי משפט".

ומדוקדק בדבריו, שאת החוקים מואסים רק ה"כסילים" והיינו "המון העם" שלא השיגו והבינו את עומק טעם החוקים. אולם בודאי שיש לחוקים "טעם נכון ותועלת שלמה" שנתגלה לחכמי התורה. ואילו המשפטים, שטעמם ותועלתם גלוייה וידועה לכל - הכל חפצים בהם וצריכים אותם ונהנים בהם.

ולכן מבאר הרמב"ן, יש צורך באזהרה מיוחדת לשמור את החוקים והמשפטים, כפי שנאמר בפרשת ואתחנן (דברים ד, ה) "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים וגו'

ושמרתם ועשיתם" - "יזהיר בחוקים שהם גזירותיו, ובמשפטים שהם הדינים, כי אלו הם צריכים חיזוק יותר, מפני העלם טעם החוקים, ומפני כי במשפט יעמידו ארץ".

עבודת האדם - לגלות טעמי המצוות

ז. נמצאנו למדים מדברי הרמב"ם והרמב"ן שלכל חלקי מצוות התורה, בין החוקים ובין המשפטים - יש טעם והסבר, וההבדל הוא בגילוי הטעם לבני האדם. המשפטים, טעמם גלוי ומובן לכל, לעומת החוקים שטעמם נסתר ורק נתגלה לחכמים ולא להמון העם.

וכפי שמסכם הרמב"ן בפרשת כי תצא (דברים כב, ו) ש"יהיה בכל המצוות טעם", ומביא את דברי המדרש תנחומא (חקת, פרשה ח) "לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחרים חוקה וכו', דברים המכוסים מכם בעולם הזה עתידין להיות צפויים לעולם הבא וכו' - הנה ביארו שאין מניעות טעמי תורה ממנו, אלא עוורון בשכלנו, ושכבר נתגלה טעם החמורה שבהם לחכמי ישראל". וכפי שהוסיף וביאר הרב דסלר בספרו מכתב מאליהו (חלק ה, עמ' רטו) "משה רבינו במבטו הכללי, השיג את התוכן הפנימי של כל החוקים, גם על פרה אדומה נאמר לו "לך אני מגלה טעם פרה". אבל זולתו, אפילו רבי עקיבא, זקוק היה "להלכה למשה מסיני", דהיינו לקבל הדבר בלי טעם".

וכדברים אלו כתב גם השפת אמת בביאור מצות פרה אדומה (חקת תרל"א) וז"ל: "ודאי יש טעם לכל חוקה, רק שאי אפשר להבינו עד שמקבלים המצוה כחוקה בלי טעם. וכפי האמונה והרצון לקיים המצוה בלי ידיעת הטעם, כך זוכים אחר כך לקיים בידיעת הטעם, כבמדרש תינוקות שלא טעמו טעם חטא ידעו לדרוש התורה במ"ט טעמים. ועבודת האדם היא לגלות הטעמים".

[אך ברש"י על התורה (בראשית כו, ה) כתב על החוקים "שאינן טעם בדבר", ומשמע שלדעתו טעם החוקים כמוס ללא כל אפשרות של ביאור. ונראה שכן היא גם דעת הרמח"ל, כמבואר בספרו (אדיר במרום, עמ' כג) וז"ל: "חוקים הם דברים שטעמם נעלם, והקב"ה רצה להעלים הדברים כך, כדי שהסטרא אחרא לא תוכל להידבק".]

הלכות תמורה - דוגמא לחוקי התורה שראוי להתבונן בהם

ח. יוצא איפוא ששכל האדם אינו מבחין בטעם החוקים והוא נדרש לביאורם על ידי חכמי התורה - להם נגלו גם טעמי החוקים. משה רבינו, אבי הנביאים, אכן ידע את כל טעמי החוקים, לרבות טעם מצות פרה אדומה ששלמה המלך לא זכה להבין. המון העם אינו יכול להבין את כל החוקים, ורק חכמי התורה המבארים את טעמי התורה וחוקיה יכולים לאלפם בינה וללמדם כל דבר בטעמו.

וכפי שכתב המהר"ל (תפארת ישראל, פרק מח) וז"ל: "חוקים הם נעלמים לגמרי מבני אדם, והוא יתברך יודע דרכם. העדות שהם גם כן נעלמים מבני אדם, אבל אם מלמדים אותם לאדם אז ידע ויבין אותם אל אמיתתם".

ויסוד זה באה התורה ללמדנו בפרשת תמורה - וכפי שביאר זאת בהטעמה הרמב"ם בסוף הלכות תמורה, כמובא בדבריו לעיל [אות ה], שבמושכל ראשון, שכל האדם אינו יכול להבין את טעמם של דיני התמורה - הן במישור העקרוני, שלא מובן מדוע הקרבת קרבן בהמה "תמורת" אדם מותרת, ואילו להחיל קדושת קרבן על בהמה אחת תמורת בהמה אחרת, אסורה. והן במישור הפרטי, שיש מקומות שחלה תמורה ויש שלא חלה התמורה, כמו שהבאנו שכאשר יחיד ממיר, חלה הקדושה על שתי הבהמות גם יחד והוא לוקה, ומנגד, כשציבור או שותפים המירו, לא חלה קדושה על הבהמה השניה אף על פי שלוקה.

ועל כך הדגיש הרמב"ם שפרשת תמורה מלמדת שכל חוקי התורה למרות שנראים הם כגזירות - אולם "ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם", ובסופו של דבר, לכל מצוה יש טעם. ולפי זה נבין שאמנם יתכן שאין ביכולת שכלנו להבין כל דבר, ולכן אין בידינו תשובה לשאלה מהי הסיבה להבדל בין דין תמורת היחיד לדין תמורת שותפין וציבור - כי לא על כל שאלה יכולה להיות לנו תשובה, ולעתים הטעם עדיין נשאר מכוסה מאיתנו.

עתה מובן הקשר בין תחילת ספר ויקרא לסופו. שהרי בעצם גם מושג הקרבנות הוא דבר מופשט מן השכל, וכי יש צורך לבורא עולם שנביא לפניו קרבן - וברור שלקב"ה אין צורך בכך, וגם מה שקרבנות מביאים לידי כפרה וטהרה מעוונותיו, נראה כ"חוק" בלתי מוסבר, שהרי הדעת איננה משיגה כיצד הקרבת בהמה מכפרת על האדם החוטא. ומכל מקום חכמי התורה ביארו, וכפי שהבאנו לעיל מדברי הרמב"ן, שהקרבת הקרבן היא אפשרות שנתן הבורא ברוב חסדו, שיביא האדם "תמורה" וכופר על נפשו "שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש". וכתחילת הספר,

כן סיומו. גם בסופו של ספר ויקרא, בפרשת תמורה, חוזרת התורה על יסוד זה, כי גם ב"חוקים" ומצוות שנראות בהשקפה ראשונה ללא טעם, קיים הסבר ולימוד שנסתר מהמון העם, ומתגלה על ידי החכמים.

ביאור התורה - התעמקות למצוא את טעמיה

ט. ממוצא הדברים נוכל להבין את חשיבותו הגדולה והמיוחדת של ספר משנה תורה.

בעוד ובארבעת הספרים הראשונים ניתנו מצוות התורה - החוקים ומשפטים, ללא מלוא ההסבר וללא נתינת הטעם, אולם **בראש חודש שבט** "הואיל משה באר את התורה הזאת". משה רבנו התחיל **לבאר** את התורה, לגלות את הטעמים שעדיין היו מכוסים וטעונים ביאור, כדברי התוספות והרמב"ן שהבאנו לעיל, שבספר דברים "אינו אלא חוזר ושונה מה שלמעלה" בתוספת ביאור ובהטעמה.

[ובאמת למילה "באר" יש משמעות נוספת: **באר מים**. ואכן כדי למצוא מים צריך לחפור **לעומק** האדמה, בדיוק כמו **ביאור** טעמי התורה הנעשה **בהתעמקות** לדלות מרגליות ופנינים ממעמקי באר מים חיים של התורה].

ואכן, כדברי החידושי הרי"ם, היום הזה המוזכר בתורה הוא "**דבר גדול**" - כי ביום זה התחדשה לעם ישראל הבנת עומק מצוות התורה ונתגלו להם **טעמי החוקים** שהיו כמוסים ומופלאים מהם עד אותו יום, וכדברי האבן עזרא שהבאנו - שבמובן מסוים נחשב יום זה כיום "קבלת התורה".

עתה נוכל להבין את דבריו של דוד המלך: "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל" - מדוע "דבריו" נאמרו **ליעקב**, ואילו "חוקיו ומשפטיו" **לישראל**. וביאור הדברים, בהקדם דברי הקדמונים שבחינת "יעקב" נחשבת לדרגה נמוכה מבחינת "ישראל", כפי שהביא אור החיים עה"פ (שמות יט, ג) "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", וז"ל: "**בית יעקב הם מדרגה הקטנה** שבאומתנו הקדושה אשר לא ישיגו עבוד ה' מאהבה אלא מיראה, לזה המצוה להם שצריכין להוסיף עבוד מאהבה הרמוזה באמירה רכה כנוכר, ולבני ישראל שהם **מדרגה הנבחרת והמעולה** אשר ישיגו בחינת האהבה".

לפי דברים אלו שהמון העם נקרא "יעקב", לעומת חכמי העם וגדוליו הנחשבים לבחינת "ישראל", מתבארים היטב דבריו של דוד המלך: "מגיד דבריו - ליעקב", כלומר, מצוות התורה כפשוטם, ללא עומק הבנת טעמיהם, נאמרו להמון העם. אך

ה"חוקים והמשפטים", בפירושיהם ובטעמיהם, נמסרו בתחילה ל"ישראל", לחכמים המורמים מעם, לחכמי התורה וגדולי ישראל. ורק כשהואיל משה לבאר את דברי התורה לעם ישראל, ערב כניסתם לארץ המובטחת, נמסרו מצוות התורה וחוקיה לכלל ישראל, בביאור ובהטעמה.

לאור המבואר, פשוט ומובן צירוף שם הוי"ה של חודש שבט היוצא מהפסוק האמור בדיני תמורה "המר ימירנו והיה הוא". בראש חודש שבט התחיל משה רבנו פרק חדש בלימוד התורה לכלל ישראל - **ביאור התורה בטעמיה**, וכמו שנתבאר, ענין זה מרומז בדיני התמורה שהם חוקים בלתי מובנים, ורק באמצעות ביאורם והטעמתם על ידי חכמי התורה ניתן להבינם לאמיתתם.